

مسئولیت متن و شکل بدوش نویسنده مضمون میباشد، عقیده نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاين نمی باشد

بند "شاه توت" در قاموس کبیر افغانستان

قاموس کبیر افغانستان در کنار ارائه بسی مطالب مهم اجتماعی و معلومات در باره آثار و ابنیه تاریخی، به معرفی زیرساختهای اقتصادی نیز می پردازد. از آن جمله به شناختاندن بند های آبگردان و بند های برق، بنادر، فابریکه ها، فارمهای بزرگ زراعتی و جنگلها، پروژه های آبیاری، مالداري، خطوط مواصلاتی، معادن، منابع انرژی و غیره. در این سلسله در ذیل به شناسائی بند "شاه توت" پرداخته می شود.

۲۰۲۰/۱۱/۳۰

داکتر عبدالخان روستائی

اعمار بند "شاه توت" در جنوبغرب کابل

۱ - تا ریشه در آبت، امید ثمری هست

به تاریخ ۲۵ نوامبر ۲۰۲۰ از طریق رسانه ها مختصراً اعلان شد که بند "شاه توت" در منطقه "تنگی سیدان"، در جنوبغرب کابل، به کمک هندوستان اعمار می گردد و کابل سرسبزی خود را باز می یابد. چنانکه عکسها و اسناد تاریخی نشان می دهد، محیط کابل در گذشته چنان سرسبز و دلکش بود که شاهان زمان بر اثر دلربائی اش در آن رحل اقامت می افگندند. مثلاً بابرشاه با وجود آنکه قلمرو او از هندوستان تا روسیه می رسید، علاقه مند بود تا در کابل اقامت کند و هم در آنجا دفن شود. تاریخ نویس شهیر کشور استاد احمد علی کهزاد در اثر گرانهای خود به نام بالاحصار (مأخذ یک، ص ۷۲) از یاداشتهای بابر و دخترش گلبدن بیگم نقل قول کرده و می نویسد: "علاقه بابر به کابل به عشق رسیده بود و تا آخر عمر که صاحب امپراتوری عظیمی شد، کابل را به هیچ یک از پسران و دختران و بستگان خود، حتی به اسم، هم نداد و آنرا خالصه خویش باقی گذاشت." بابرشاه کابل را بهشت روی زمین و فردوس برین می نامید و به کابل دل داد، عاشق و شیدای کابل و کابل زمین شد. یکی از سلاطین مغولی هند کابل را در موسم بهار باغی از باغستان بهشت دانسته و سلطان دیگر بابر هند در وصف کابل گوید: "کابل در فصل بهار و موسم گل چنان زیباست، که حین ورود به آن، کفشها را باید از پای بدرآورد، مبادا گلهايش زیر پا گردند". همچنین سلسله شاهان افغان از تیمور شاه ابدالی بدینسو در کابل اقامت گزیدند.

همه این طراوت، سرسبزی، شادابی و دلربائی کابل زمین که امپراتوران و شاهان را زمینگیر میکرد، ناشی از وفرت و مدیریت آب آن بود. کابل دارای منابع آبهای رویزمینی و زیرزمینی است که بر سیر تاریخی این شهر اثر فراوان گذاشته. چنانکه استفاده عنعنوی از منابع آب در کابل که در هماهنگی با طبیعت و مدیریت سالم این منابع صورت می گرفت، این شهر را در گذشته نه تنها به یک شهر زیبا، بلکه به حیث مرکز پیداوار زراعتی، تجارت و فرهنگ منطقه نیز تبدیل کرده بود.

و اما در ۴۰ سال گذشته به خاطر جنگهای متعددی که هنوز در جریان اند، اوضاع و احوال

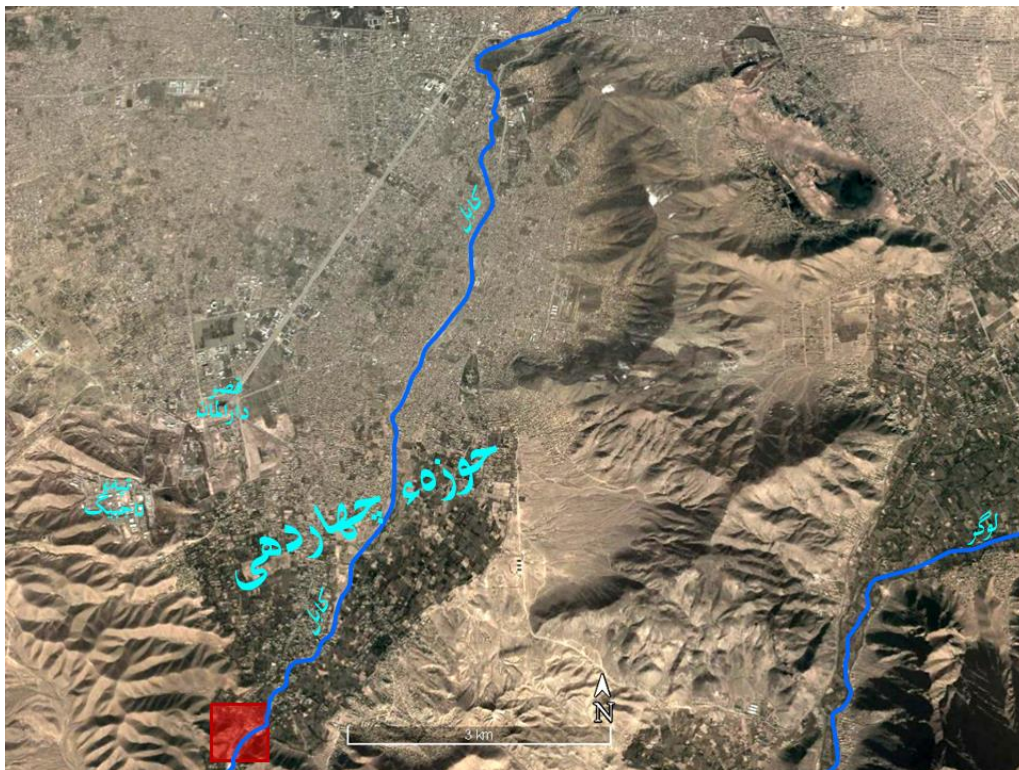
هایدرولوجیک و منابع آبهای روزمینی و زیرزمینی در حوزه های آبرگیر رودخانه های کابل پغمان و لوگر دگرگون شده و کمیت و کیفیت آنها زیان بسیار دیده. این تغییرات منفی با خطاهائی که در خصوص منابع آب در کابل صورت گرفته، بسیاری این منابع را، به دلیل سرایت فضلابها و کثافات، با مواد کیمیائی و بیولوجیک آلوده نموده. مضاف بر این، منابع آب در کابل برای باشندگان آن کافی نبوده و از جانب دگر کمبود بارندگی، ازدیاد نفوس، استفاده نا معقول و عدم مدیریت سالم ازین منابع، همراه با تغییرات اقلیم، بر مشکلات کمبود آب پایتخت هنوز می افزاید. چنانکه سطح آب چاههائی که در اواسط دهه ۱۹۶۰ در مرکز کابل در اعماق ۲ تا ۳ متر قرار داشت، دیرپست که تا اعماق ۱۰ تا ۱۵ متر و بیشتر از آن فروکاست نموده. در بسی مناطق دیگر کابل تا اعماق ۷۰ و ۸۰ متر آب زیر زمینی به دسترس نیست. همچنین مناطق سبز کابل زیان فراوان دیده و در حال نابودی کامل است. ازینرو برای کاهش مشکلات کمبود آب در کابل، اقدامات زودرس مانند اعمار بند "شاه توت" در تنگی سیدان برای تکافوی آبهای روزمینی و تغذیه آبهای زیرزمینی و جلوگیری از ضایعات آب و مدیریت سالم این منابع و سرسبزی حکم آب حیات را بر این شهر دارد.

۲ - اعمار بند "شاه توت" در "تنگی سیدان" در جنوبغرب کابل

تنگی سیدان در قسمت جنوبغرب کابل قرار داشته و انجام دره باریک اُنی است که از دامنه های غرب کوههای پغمان و جلگه های جنوبی کوه بابا در شمال "کوه قلندر آغاز گردیده، بعد از گذر از منطقه "سیاه خاک" و کوه عشرو از منطقه "پل سرخ" در غرب میدانشهر در یک منحنی به تنگی لندر (لعل اندر) رسیده به حوزه فروافتاده مرکز کابل می رسد. کمترین عرض این دره در منطقه "شاه توت" که در جنوبشرق "تنگی سیدان" قرار دارد، سنجش شده (شکل ۱). منطقه "شاه توت" در بین شاخه هائی از سلسله های "سیاه کوه" و "کوه خواجه گلیاران" در جنوب و "کوه سنگ ریخته" و "کوه برج سرخ" در شمال احاطه گردیده و امکانات اعمار یک بند آبرگردان را به خوبی آماده کرده. چنانکه از شکل ۱ آشکار می گردد، منطقه "شاه توت" نسبت به حوزه فروافتاده کابل دارای ارتفاع بیشتر بوده و با استفاده از این سرکوب طبیعی امکان آن موجود است تا به بخشهای وسیع حوزه فروافتاده کابل آب رسانده شود. ازین سرکوب در عرض صدها سال استفاده شده و جویهای متعددی در دو طرفه رودخانه کابل تا مرکز شهر و حتی بالاحصار و بی بی مهر و کشیده شده بود. همچنین کمی بالاتر ازین سرکوب، در جویهای دیگری آب جانب چهارآسیاب و خیرآباد جریان داشت. شبکه های آبیاری فوق الذکر باعث سرسبزی، طراوت و تولیدات غله ها و میوه ها در کابل گردیده بود.

حجم آبی که در منطقه تنگی سیدان به داخل رودخانه از سال ۱۹۶۱ تا ۱۹۸۰ اندازه گیری شده، بین ۱،۱۳ تا ۷،۹۶ متر مکعب در یک ثانیه [۱] نوسان میکنند. متخصصان امریکائی [۲] با ارقام دست داشته و ارقامی که از طریق یک مودل حاصل کرده اند، حجم آبی را که در منطقه تنگی سیدان جریان می کند، بین سالهای ۱۹۶۲ تا ۱۹۸۰ از ۳،۰ تا ۱۷،۲ متر مکعب در یک ثانیه محاسبه کرده اند. به این ترتیب حد اوسط جریان آب در منطقه تنگی سیدان، سالانه حدود ۱۰۰ میلیون متر مکعب می باشد. گفته می شود که مصرف این پروژه به ۲۳۵ میلیون دالر پیشبینی شده که از جانب دولت

هند پرداخت و اعمار می گردد. این بند حدود ۱۵۰ میلیون متر مکعب آب را ذخیره کرده و تا پنج میگاووات برق در ساعت تولید و در تهیه آب نوشیدنی برای باشندگان کابل نیز کمک می کند. با اعمار این بند و با احیای سیستم آبیاری عنعنه‌ئی و توسعه و انکشاف شبکه های مدرن آبیاری نه تنها مشکل کمبود آب نوشیدنی تا حدودی مرفوع می گردد، بلکه کابل عزیز سرسبزی گذشته اش را باز خواهد یافت.

شکل ۱: بخش جنوبی حوزه فروافتاده مرکز کابل. مربع سرخ دهنه دره "تنگی سیدان" و خطوط آبی رودخانه های کابل و لوگر را نشان می دهند که بدون مقیاس و بزرگ ترسیم شده. (اساس نقشه از گوگل ۲۰۱۸، تغییرات از رفیق پور).

گذشته از این، امکان آن میسر می شود که معضله آب مناطق و سیع دیگر مانند موسهی، چهارآسیاب و خیرآباد در جنوب کابل و مناطق شیوکی، بگرامی حسن خیل و نواحی پلچرخی در شرق کابل، نیز مرفوع گردد. در این مناطق هم تا جائیکه ممکن است باید شبکه های آبیاری عنعنوی احیاء گردیده و مدرنیزه شود؛ در مجموع باید اولویت به ساحاتی داده شود که از نظر زراعتی و از بین بردن تأثیرات نا گوار تغییرات اقلیمی ارزش خاص دارند.

علاوه بر این، باید تحقیقات پیرامون آبهای زیرزمینی به مقصد تثبیت آب نوشیدنی، که با اعمار بند "شاه توت" به صورت مؤثر و مثبت تغییر خواهد خورد، به طور پیوسته صورت گیرد. در هر حال، افکار مردم محل در امور توزیع آب باید مد نظر گرفته شود و خود آنها نیز الزاماً در امر حفظ و مراقبت از شبکه های آبیاری سهیم ساخته شوند.

ضرورت اعمار این بند یکی به خاطر آن است که حوزه فروافتاده مرکز کابل در وقت کشت و کار سالانه به ۷ ماه آب ضرورت دارد. از جانب دگر کمبود آب رویزمینی به منظور فوق باعث آن می گردد

که آبهای زیرزمینی بر اثر آبیاری تغذیه نگردیده و سطح این آبها پائین بیافتد که در نتیجه چاهها خشک شده و ضرورت به آب بیشتر می شود. ازینرو در رودخانه کابل باید همیشه یک مقدار آب جریان داشته باشد تا از یک طرف آبهای زیرزمینی را تغذیه کند و از جانب دیگر بر زیبایی شهر بیافزاید و بر روان مردم تأثیر مثبت بگذارد.

با اعمار این بند امکان ذخیره آب نه تنها به منظور زراعت موجود است، بلکه تولید برق هم میسر می گردد. اعمار بند ذخیره به منظور آبیاری و تولید برق اگر برای منطقه کوچکی هم باشد و مصرف زیادتری را هم ایجاد کند، منفعت فراوان در قبال دارد [۳، ص ۵۰].

در این صورت بایست یک کاسه بزرگتر برای بند ذخیره اعمار گردد تا تولید برق به نسبت کمبود آب، به خصوص در تابستانها، به مشکل مواجه نشود. همچنان ساختارهای آبیاری باید پائینتر از ساختمان توربینها آباد گردند. در این رابطه محاسبات ارتفاع مناطق زراعتی مهم اند تا تقسیمات آب به وجه درست صورت پذیرد. هکذا چگونگی اوضاع جیالوجیک در این رابطه نقش دارد. زیرا کاسه بند در بین احجار آهکی متحوله قرار داشته که درزهای بیشماری را دارا بوده و به زاویه ۳۰ درجه از دره اصلی قرار دارند که امکان ضیاع آب هم در کاسه بند و هم در جناحهای آن موجود است [۳، ص ۵۷].

قبل از کاسه اصلی باید بند کوچکتر (پیش بند) اعمار شود تا از انتقال ریگ و جغله و لای به کاسه اصلی جلوگیری نماید، در غیر آن کاسه اصلی با مرور زمان از این رسوبات پر شده و ظرفیت ذخیره آن کاهش می یابد، چنانکه این اشتباه در اعمار بند کجکی و بند دهله صورت گرفته. همچنین اعمار بند کوچک دگر (پس بند) به منظور تنظیم جریان آب ضرور است.

مطالعه دقیق و مفصل بند ذخیره "شاه توت" در "تنگی سیدان" و بند ذخیره لوگر در پلان هفت ساله زمان محمد داوود (مأخذ دو) برای تهیه آب به منظور انکشاف آبیاری، صنایع و رفع ضرورت آب نوشیدنی در نظر گرفته شده بود. مطالعات ابتدائی این بندها که قبلاً انجام یافته اند، می توانند مددگار باشند. همچنان اعمار بند "خرد کابل" که ظرفیت آن حدود ۳،۹ میلیون متر مکعب آب است و احیای بند قرغه با ظرفیت حدود ۲،۳ میلیون متر مکعب [۳، ص ۵۳]، می توانند در آبیاری منطقه کمک نمایند. علاوه بر این، در پلان هفت ساله زمان محمد داوود، بند ذخیره بالای رودخانه های پنجشیر و غوربند جهت تولید برق برای آن مناطق و شهر کابل نیز در نظر گرفته شده بود که باید دوباره روی دست گرفته شوند. برای رفع کمبود آب در کابل در رساله [۴] اعمار یک بند آبگردان در لوگر پیشنهاد شده که باید در ۲۵ کیلومتری شرق مرکز پل علم آباد گردد.

امید می رود که با اعمار بند "شاه توت"، کابل عزیز شادابی، سرسبزی و طراوت خود را باز یابد تا باشندگان این شهر بتوانند نفسی تازه کنند و از کم آبی، بیشتر ازین رنج نبرند. "در جوئی که آب رفته، باز هم آب می رود."

۳ - منابع و مأخذ

۱-۳ منابع دری

یک کهزاد، احمد علی: "بالاحصار کابل و پیش آمد های تاریخی"، جلد اول و دوم، چاپ دوم، مرکز نشراتی میوند، پشاور، ۱۳۷۶ ه.ش.

دو وزارت پلان جمهوری افغانستان: پلان هفت ساله انکشاف اقتصادی و اجتماعی افغانستان، ۱۳۵۵-۱۳۶۱، جلد اول، ۱۳۵۵، کابل.

۲/۳ - منابع المانی و انگلیسی

- ۱ KÖHLER, F.G. (۱۹۶۲): Untersuchungen zum Problem der wasserwirtschaftlichen Raum-studie für aride und semiaride Gebiete mit besonderer Darstellung des Einzugsgebietes des Kabul-Flusses in Afghanistan. Dissertation, T. H. Aachen.
- ۲ VINING, K.C. (۲۰۱۰): Streamflow characteristics of streams in southeastern Afghanistan: U.S. Geological Survey Data Series ۵۰۸, ۱۰۴ p. <https://pubs.usgs.gov/ds/۵۰۸/>.
- ۳ VINING, K. C. & VECCHIA, A. V. (۲۰۱۴): Estimated Monthly Streamflow's for Selected Locations on the Kabul and Logar Rivers, Aynak Copper, Cobalt, and Chromium Area of Interest, Afghanistan, ۱۹۵۱-۲۰۱۰. Scientific Investigations Report ۲۰۱۴-۵۱۵۷. <https://pubs.usgs.gov/sir/۲۰۱۴/۵۱۵۷/pdf/sir۲۰۱۴-۵۱۵۷.pdf>.
- ۴ LASHKARIPOUR, G.R. & HUSSAINI, S.A. (۲۰۰۸): Water resource management in Kabul basin, eastern Afghanistan. Environmentalist ۲۸:۲۵۳-۲۶۰, Springer. <https://link.springer.com/article/۱۰.۱۰۰۷/۵۱۰۶۶۹-۰۰۷-۹۱۳۶-۲>.

برای معلومات بیشتر راجع به مشکلات کمبود آب در شهر کابل و راههای حل آن، به لینک زیر مراجعه نمائید.

http://www.afghan-german.net/upload/elmi_bibliothek/Reosati-Rafiqpoor_۲۰۱۸_Probleme_der_Wasserknappheit_in_der_Stadt_Kabul.pdf

پایان

قاموس کبیر افغانستان

معلومات مکملتر	معرفی مختصر	کنگوری	اسم یا کلمه	جغرافیه
اصار بند "شاه توت" در جنوبغرب کابل		به تاریخ 25 نوامبر 2020 از طریق رسانه ها مختصراً اعلان شد که بند "شاه توت" در منطقه "تنگی سیدان"، در جنوبغرب کابل، به کمک هندوستان اصار می گردد و کابل سرمیزی خود را باز می یابد.	بند شاه توت	
		چنانکه حکمها و اسناد تاریخی نشان می دهد، محیط کابل در گذشته چنان سرسبز و دلکش بود که شاهان زمان بر اثر دلربایی اش در آن رحل اقامت می افکندند. مثلاً بابرشاه با وجود آنکه قلمرو او از هندوستان تا روسیه می رسید، علاقه مند بود تا در کابل اقامت کند و هم در آنجا دفن شود. تاریخ نویس شهیر کشور استاد احمد علی کهزاد در اثر گرانبهای خود به نام بالاحصار (ماخذ یک، ص 72) از یاداشتهای بابر و دخترش گلبدن بیگم نقل قول کرده و می نویسد...		

د پانیو شمیره: له ۵ تره

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پټه له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلپکنی د لیکنیزې بنی پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په څیر و لولئ